

УДК 316.4

БАЛЯБА К. В.

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

У статті проаналізовано суть та напрямки впровадження соціально відповідальної діяльності, фактори розвитку даного виду діяльності у вітчизняних умовах, проведено аналіз переваг та недоліків від соціальної відповідальності як для суб'єктів господарювання, так і для держави та суспільства. Уточнено зміст та сутність категорії «соціальна відповідальність», «соціальна держава». Визначено необхідність створення соціальної держави, її ознаки та принципи. Виявлено пріоритетні напрями соціальної держави, розглянуто можливість реалізації принципу соціальної відповідальності.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна держава, принципи, переваги, підприємництво, державне регулювання.

Постановка проблеми. Перехід України до сталого економічного розвитку, її інтеграція до європейського і світового співтовариства вимагають запровадження сучасної практики взаємодії держави і бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку суспільства.

В економічно розвинених країнах світу набула поширення соціальна відповідальність бізнесу [1], яка полягає у свідомому відношенні суб'єктів господарської діяльності до вимог соціальної необхідності, соціальних завдань, морально-етичних норм та цінностей, розуміння наслідків своєї діяльності для суспільства, держави, споживачів, ділових партнерів та своїх працівників.

Соціальна відповідальність бізнесу є добровільною діяльністю підприємств приватного і державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів господарської діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє природне середовище з метою вирівнювання наявних економічних і соціальних диспропорцій; створення партнерських взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою; покращення результативності бізнесу в довгостроковому періоді. Але соціально відповідальна діяльність повинна бути не тільки важливою для суб'єктів господарювання, а ще й для уряду, суспільства. Все це повинно сприяти

створенню саме соціальної держави, яка повинна не тільки законодавчо забезпечувати усі соціальні гарантії, а й здійснювати всі закони належним чином.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, що досліджували феномен соціальної держави та соціальної відповідальності, можна виокремити таких учених, як І. Акімова, Ю. Благоев, Т. Бредгард, П. Друкер, І. Барбашина, І. Беляєвої, С. Буко, С. Івченко, В. Божкова.

Однак, у науковій літературі не існує єдиної думки щодо базових складових концепції соціальної відповідальності, їх ієрархічної підпорядкованості, впливу на створення соціальної держави. Саме тому, виникає необхідність у науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних основ створення та розвитку соціальної держави та практичних рекомендацій щодо здійснення соціально відповідальної діяльності в суспільстві.

Крім того, аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених свідчить [2, с 5], що на даний час невирішеними залишається ряд питань, які стосуються визначення напрямів підвищення ефективності соціально-відповідальної діяльності, пошуку систем оцінки рівня соціальної відповідальності, залучення зацікавлених сторін до процесів моніторингу та оцінки соціально-відповідальних заходів, розробки механізму формування соціальної відповідальності.

Мета статті. Теоретичне обґрунтування забезпечення соціально відповідаль-

ної діяльності для створення соціальної держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "соціальна держава" з'явився до Другої світової війни у працях Ад. Пренса, Г.Ф. Шершеневича. Майже одночасно з ними О. Гірке (1841-1921) ввів у науковий обіг термін "соціальне право". Поняття "соціальна держава" сформульоване в 1929 р. німецьким державознавцем Х. Хеллером, після чого воно поширилося в Європі. У США ідея соціальної держави була прийнята пізніше, ніж у країнах Європи, оскільки тип свідомості американського суспільства був орієнтований на принцип індивідуалізму, а не на колективну свідомість. Соціальна держава [3] – це держава, що ґрунтується на розвиненому громадянському суспільстві, має збалансовану економіку і ефективну правову систему, та здатна, відповідно до принципу соціальної справедливості, забезпечити громадянам гідний рівень життя, гарантувати соціальну стабільність, соціальну безпеку і соціальну допомогу, громадянський мир і злагоду. Соціальною може бути тільки багата і раціональна (розумова) держава, держава стратегічного розрахунку.

Критеріями соціальної держави є [4]:

дотримання прав і свобод людини, забезпечення стандартів гідного життя;

здійснення активної та ефективної державної соціальної політики, результатом якої є покращення добробуту, створення умов безпечної життєдіяльності, вільний і всебічний розвиток особистості, зміцнення сім'ї, збереження національних культурних традицій та історичної спадщини;

запровадження відповідальності до державних та регіональних органів влади за негативні показники рівня та якості життя населення;

механізму особистої відповідальності посадових осіб за соціальний стан;

запровадження соціального діалогу в практику прийняття рішень в сфері соціального управління;

віддання переваги в соціальних відносинах договірним (мирним) засобам вирішення соціальних конфліктів;

забезпечення балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємна відповідальність;

чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у створенні і розвитку соціальної держави, активне залучення до цих процесів органів регіональної влади та місцевого самоврядування;

додержання соціальних орієнтирів і зобов'язань, визначених у міжнародних договорах, учасниками яких є Україна;

участь громадських об'єднань, організацій, політичних партій, інших соціальних інституцій у формуванні та функціонуванні громадянського суспільства.

Критерії соціальної держави ґрунтуються на наступних принципах.

Принцип соціальної рівності передбачає гарантування економічної свободи людини, реалізацію права вільного вибору будь-якого виду діяльності у сфері найманої праці та підприємництва, забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок.

Принцип соціальної справедливості реалізується шляхом рівного доступу громадян до всіх видів ресурсів, економічного перерозподілу доходів у суспільстві та піклування про незапрацездатних його членів.

Принцип соціальної безпеки обумовлює попередження виникнення і розвитку соціальних ризиків, соціальних загроз особі, суспільству, держави шляхом забезпечення координованості системи національної безпеки і соціальної політики, розвитку систем соціального страхування, соціального самозахисту людини, інтеграції з міжнародними системами соціального розвитку.

Принцип демократизації та загальної солідарності визначає: забезпечення солідарності між різними соціальними групами суспільства та між різними поколіннями; розвитку соціального партнерства; залучення громадян до участі в управлінні державою; створення умов саморегуляції соціальних процесів індивідами та їх громадськими об'єднаннями.

Принцип взаємної відповідальності передбачає чітке визначення та розподіл

сфер соціальної відповідальності всіх рівнів влади і управління, соціальних партнерів, суспільства та кожного громадянина.

Відповідальність держави та органів державної влади розповсюджується на прийняття і реалізацію законів і законодавчих актів, контролю за їх виконанням, дотримання конституційних прав і свобод громадян, витрачання бюджетних коштів тощо.

Відповідальність громадян перед суспільством (дотримання законодавства, правових та моральних норм, екологічна етичність, передача частки власності у вигляді податків на суспільні і соціальні потреби) і близькими (посильна турбота за добробут родини, забезпечення сприятливого психологічного клімату в родині, сприяння моральному вихованню дітей і солідарній відповідальності поколінь).

Відповідальність об'єднань громадян полягає в захисті прав та інтересів членів суспільства, яких вони об'єднують, ефективній взаємодії з органами державної влади та бізнесом з метою розвитку соціального партнерства для реалізації їх статутних завдань у практичній діяльності.

Відповідальність бізнесу передбачає відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за наслідки своєї господарської діяльності, збереження, ефективне використання і розвиток трудового та підприємницького потенціалу, дотримання державного та колективно-договірного регулювання оплати праці, охорону довкілля, а також підприємницьку активність у розвитку соціальної сфери.

Реалізація принципу соціальної відповідальності зображена на рис. 1.

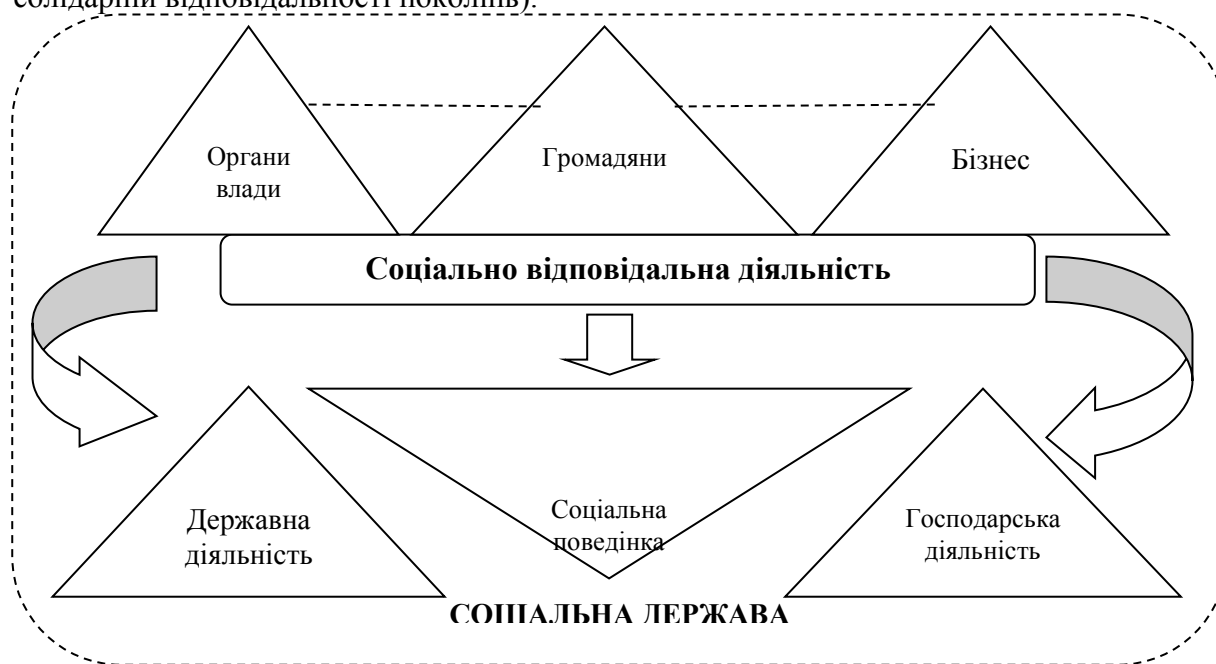

Рис. 1. Реалізація соціально відповідальної діяльності в соціальній державі
Джерело: розроблено автором

Соціальна відповідальність створює переваги не тільки для підприємств, але і для держави і суспільства (табл. 1). Тоді ж як аргументи «проти» стосуються переважно фірм, які реалізують дані програми, та суспільства.

Як бачимо з таблиці, кількість недоліків від застосування соціально-відповідального бізнесу є набагато меншою за кількість переваг, при цьому їх

вплив можна суттєво знизити або взагалі нівелювати. Скажімо, витрати на певні соціальні програми, направлення частини ресурсів на соціальні потреби у більшості випадків нівелюються за рахунок скорочення оперативних витрат, підвищення довіри до підприємства, його продукції, відповідного збільшення обсягів продажів тощо.

Переваги та недоліки впровадження соціальної відповідальності

Для бізнесу	Для суспільства	Для держави
1	2	3
Переваги		
можливість встановлення партнерських відносин між бізнесом, владою і громадськістю	можливість встановлення партнерських відносин між бізнесом, владою і громадськістю	можливість встановлення партнерських відносин між бізнесом, владою і громадськістю
забезпечення суспільної репутації організації, поліпшення іміджу	удосконалення та розвиток соціальної захищеності населення	вирішення частини ключових соціальних проблем
зростання довіри населення до діяльності компанії, її товарів та послуг	можливість залучення інвестицій у певні суспільні сфери	збереження і використання “інтелектуального ресурсу” на потреби країни і регіону
зростання професіоналізму і утримання кадрового потенціалу на підприємстві	можливість підтримки громадських ініціатив, інноваційних проєктів	можливість залучення інвестицій у певні суспільні сфери
забезпечення лояльності персоналу компанії	розвиток соціальної і творчої активності населення	розвиток соціальної і творчої активності населення
можливість формування безпечного середовища діяльності та розвитку компанії завдяки власній корпоративній політиці	створення соціальних ресурсів виробничої діяльності	відповідність нормам і стандартам світової економічної спільноти як фактор посилення іміджу держави
зростання вартості нематеріальних активів	збільшення матеріальної бази, що обкладається податком, та сплата податків	збільшення матеріальної бази, що обкладається податком, та сплата податків
скорочення оперативних витрат		
відповідність нормам і стандартам світової економічної спільноти		
Недоліки		
порушення принципу максимізації прибутку (направлення частини ресурсів на соціальні потреби знижує вплив даного принципу)	недостатній рівень звітності широкій публіці	вилучення коштів на соціальні програми за рахунок зменшення бюджетів економічних програм
витрати на соціальну замученість (засоби, що направляються на соціальні потреби, є для підприємства витратами)	перенесення витрат на заходи соціальної відповідальності на споживачів у вигляді підвищення цін	
недолік уміння вирішувати соціальні проблеми (персонал підприємств, як правило, позбавлений досвіду роботи з даними питаннями)	перенесення відповідальності за вирішення соціальних проблем на сферу бізнесу	

Джерело: узагальнено автором на підставі [5, с. 150]

Роль держави полягає у сприянні розвитку соціальної відповідальності шляхом поєднання ініціативних заходів державної політики з застосуванням, у разі необхідності, засобів додаткового регулювання, як механізмів стимулюючого характеру.

Виконання вищезазначених завдань може бути забезпечено організаційними та нормативними заходами за напрямками [1]:

забезпечення сприятливих правових, фінансових, податкових та організаційних умов для розвитку соціального відповідального бізнесу в українському суспільстві;

унормування механізмів стимулювання добровільних ініціатив суб'єктів господарювання, що запроваджують політику соціальної відповідальності та реалізують соціально важливі програми;

забезпечення державної підтримки проведення публічних заходів з питань упровадження та результативності соціальної відповідальності;

широке залучення засобів масової інформації, громадських організацій та академічних кіл до формування і запровадження механізмів стимулювання соціальної відповідальності;

сприяння проведенню місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування просвітницьких заходів з поширення інформації про соціальну відповідальність, обміну досвідом і позитивними практиками у сфері соціальної відповідальності;

сприяння оприлюдненню українськими суб'єктами господарювання добровільної нефінансової звітності, у тому числі через українські та міжнародні спеціалізовані портали і бази звітів;

участь в підготовці рекомендацій для суб'єктів господарювання щодо типової структури та показників нефінансового звіту;

сприяння підготовці фахівців за кваліфікацією «Менеджер із соціальної та корпоративної відповідальності», «Експерт із соціальної відповідальності бізнесу», «Соціальний аудитор» (відповідно до Державного класифікатора професій ДК 003:2010);

проведення навчальних семінарів, тренінгів для підвищення рівня обізнаності про соціальну відповідальність серед дер-

жавних службовців центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

залучення державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань підприємців до участі в реалізації міжнародних проектів технічної допомоги з питань розвитку соціальної відповідальності;

проведення державної інформаційної кампанії з метою роз'яснення ролі соціальної відповідальності в розвитку суспільства шляхом публікації статей та підготовки тематичних телепрограм в державних засобах масової інформації.

Отже, напрямками соціально відповідальної діяльності соціальної держави є [4]:

удосконалення системи державного та регіонального соціального управління та підвищення його ефективності;

підвищення рівня та якості життя населення, створення умов формування середнього класу та подолання бідності;

запобігання різкому розшаруванню суспільства за рівнем доходів, майновим і соціальним становищем, формування солідарної соціальної структури суспільства;

покращення рівня здоров'я населення, поліпшення системи його охорони, зміцнення генофонду українського народу;

подолання демографічної кризи, розв'язання демографічних проблем;

недопущення руйнуванню людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку;

посилення мотивів і стимулів до соціальної та інноваційної активності людей, до трудової та підприємницької діяльності, удосконалення соціально-трудових відносин;

здійснення ефективної державної регіональної соціальної політики, поступова її децентралізація, подолання значної диференціації соціального розвитку регіонів, посилення відповідальності регіонів за їх соціальний стан;

удосконалення соціального забезпечення та соціального страхування, надання адресної державної підтримки незахищеним верствам населення;

збереження і розвиток соціальної інфраструктури, всебічний розвиток сфери

обслуговування та житлового забезпечення, гуманітарної сфери – освіти, науки, культури, охорони здоров'я населення, фізичної культури і спорту, відпочинку та туризму;

розвиток недержавних комерційних соціальних структур в соціальній сфері;

забезпечення безпечної життєдіяльності населення та екологічної безпеки;

створення сприятливих умов для розвитку сім'ї, жінок, дітей та молоді;

поступовий і послідовний розвиток самоврядних інститутів суспільства, збалансування взаємодії органів влади, суспільства і людини, ідентифікація особи з державою;

створення громадянського суспільства та умов його формування;

соціальна інтеграція України до європейських та міжнародних соціальних систем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціально відповідальна діяльність у широкому значенні є універсальною формою взаємозв'язку суб'єктів господарювання, суспільства, держави, її окремими органами, а також формою їх спроможності оцінити наслідки своєї діяльності для суспільного розвитку.

Вирішення проблем соціальної відповідальності покликане запобігти можливим та назріваючим протиріччям у соціальній сфері держави. А це, в свою чергу, призводить до поліпшення лояльності суспільства до влади, до бізнесу, зменшення ролі державного регулювання, загального покращення стану суспільства та створення соціальної держави.

Подальші дослідження в цьому напрямі сприятиме становленню України як високорозвиненої європейської соціальної держави, яка забезпечує розвиток людського потенціалу, бере на себе відповідальність за соціальну справедливість, соціальну безпеку, соціальну рівність, добробут громадян та соціальну злагоду в суспільстві.

Література

1. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в

Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/2013_09_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf

2. Грицина Л.А. Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 „ Економіка та управління підприємствами (машинобудування)" / Л.А. Грицина. – Хмельницький, 2009. – 20 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 3-тє видання. – К.: Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 524 с.

4. Хара В.Г., Стояном О.М., Сухим Я.М. Проект Закону України «Концепція соціальної держави України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpr0c34?id=&pf3511=32175&pf35401=120098>

5. Божкова В.В., Сагер Л.Ю. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В.В. Божкова, Л.Ю. Сагер // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 145-153.

6. Кіреєва О. Б. Соціальне підприємство як засіб соціального розвитку / О. Б. Кіреєва // Пробл. упр. соц. та гуманіст. розв. : матеріали III регіон. наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. Г. Вікторова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 79 – 82.

References

1. Stratehija sprýannia rozvytku socialnoji vidpovidalnosti biznesu v Ukrainina period do 2020 roku [Elektronny resurs] – Režym dostupu: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/2013_09_strategiya_spriyannya_rozvitku_svb_v_ukrayini.pdf

2. Hrycyna L.A. Mechanizm formuvannia korporatyvnoji socialnoji vidpovidalnosti v upravlinni pidprýemstvom: avtoref. dys. na zdobuttia nauk, stupenia kand. ekon. nauk : spec. 08.00.04 „ Ekonomika ta upravlinnia pidprýemstvamy (mašynobuduvannia)" / L.A. Hrycyna. – Chmelnyčký, 2009. – 20 s.

3. Skakun O. F. Teorija prava i deržavy: Pidručnyk. – 3-te vydannia. – K.: Alerta ; CUL, 2011. – 524 s.

4. Chara V. H., Stojanom O.M., Suchym Ja.M. Proekt Zakonu Ukraïny «Konceptija socialnoji deržavy ukraïny» [Elektronnyj resurs] – Režym dostupu: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=32175&pf35401=120098>

5. Božkova V. V., Saher L.Ju. Socialno-vidpovidaľnyj biznes jak odyń iz

napriamkiv polipšennia imidžu vitčyznianych subjektiv hospodariuvannia / V.V. Božkova, L.Ju. Saher // Mechanizm rehuliuвання ekonomiky. – 2010. – № 1. – S. 145-153.

6. Kiriejeva O. B. Socialne pidpryemnyctvo jak zasib socialnoho rozvytku /O. B. Kiriejeva // Probl. upr. soc. ta humanist. rozv. : materialy III rehion. nauk.-prakt.konf. / za zah. red. V. H. Viktorova. – D. : DRIDU NADU, 2009. – S. 79 – 82.

Баляба Е. В.

Социально ответственная деятельность как средство создания социального государства

В статье проанализированы сущность и направления внедрения социально ответственной деятельности, факторы развития данного вида деятельности в отечественных условиях, проведен анализ преимуществ и недостатков от социальной ответственности как для субъектов хозяйствования, так и для государства и общества. Уточнено содержание и сущность категории «социальная ответственность», «социальное государство». Определена необходимость создания социального государства, его признаки и принципы. Выявлены приоритетные направления социального государства, рассмотрена возможность реализации принципа социальной ответственности.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальное государство, принципы, преимущества, предпринимательство, государственное регулирование.

Baliaba K.

Socially responsible activities as a means of creating a social state

The article analyzes the nature and direction of implementation of socially responsible activities, factors of development this type activity in the domestic conditions, the analysis of the advantages and disadvantages of social responsibility for both entities, and for the state and society. Clarified the content and nature of the category "social responsibility", "welfare state." Identified the need to create a welfare state, its signs and principles. Identify priority areas of the welfare state, considered the possibility of implementing the principle social responsibility.

Keywords: social responsibility, social state, principles, advantages, entrepreneurship, government regulation.

Рецензент: Житний П. Є. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси, облік та банківська справа» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zhitniy P. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Finance, Accounting & Banking Department Luhansk Taras Shevchenko National University, Luhansk, Ukraine.

e-mail: info@luguniv.edu.ua

Стаття подана
20.02.2014 р.